

Les carreres armamentístiques *versus* les demandes de la comunitat científica

Daniel Gil Pérez

Universitat de València

La necessitat d'armar-se, d'incrementar significativament els pressupostos militars, és veu avui reforçada per la preocupant deriva d'alguns països i forces polítiques cap a l'unilateralisme i a l'aplicació de la força per damunt del dret internacional. Però entra en conflicte amb altres necessitats pressupostàries urgents, justificades científicament, com molt particularment, mitigar la greu crisi climàtica i fer front a la creixent degradació socioambiental. Això genera debats que mereixen una reflexió serena.

Com punt de partença, podem reconèixer que amples sectors de l'espectre polític consideren que un país no pot ignorar la prioritat de la defensa, si vol mantindre independència, seguretat i influència en geopolítica. El que estem veient ana com ara —expliquen els defensors de la necessitat de majors esforços armamentistes— és que els països que poden decidir sobre l'accés a recursos fonamentals o, fins i tot, sobre si una guerra té lloc o no, són països amb exercits poderosos. Estem d'acord —raonen— que en un món ideal no hauria de ser així. Però, afegeixen: fins i tot si hi haguera bona voluntat, un desarmament universal és una utopia irrealitzable.

Renunciar al bel·licisme és una utopia?

Els arguments utilitzats per justificar la inevitabilitat de les polítiques de defensa, i la necessitat permanent de rearmar-se, semblen convincents: el que coneixem del comportament dels països, tant al llarg de la història com en el moment actual, és la voluntat de tindre poder per garantir la pròpia seguretat i, sovint, per aconseguir recursos que es consideren vitals. Això ha generat i continua generant conflictes d'interessos i confrontacions militars. Aquest és l'origen de les carreres armamentistes, practicades per tots els estats. Un comportament secular ja denunciat per **Emmanuel Kant**, a finals del segle XVIII, en el seu assaig *La pau perpètua*: "Els diferents estats s'entesten a superar-se els uns als altres en armaments, augmentant-los sense pausa".

Però, com mostra tota l'experiència històrica, aquests esforços armamentistes, no sols no han aconseguit mai la seguretat ni han evitat les guerres, sinó que han provocat un continu augment del poder destructiu de les conflagracions. Fins i tot durant els períodes sense guerra, la dedicació de recursos a "la defensa" té un impacte molt negatiu en les

societats, en la mesura que no sols es deixa d'atendre altres necessitats de la ciutadania (salut, educació, cultura...), sinó que impedeix abordar la solució dels greus problemes planetaris de degradació ambiental i social, que exigeixen també elevats pressupostos. Hem de preguntar-nos, doncs, si té sentit continuar armant-nos, oblidant-nos d'aquests problemes, en comptes de crear les condicions per aplicar les mesures correctores necessàries i encara possibles.

És clar que no hi ha cap solució màgica, de fàcil aplicació, però intentarem mostrar que la mateixa evolució de les societats humanes ens mostra un possible camí.

Una possibilitat de supervivència

Si ens remuntem als orígens de la nostra espècie, està ben establert que, com ens expliquen els paleontòlegs, som una espècie territorial, que ha viscut, durant mil·lennis d'evolució, formant grups reduïts de recol·lectors-caçadors, obligats a utilitzar la violència contra altres animals i altres grups de la pròpia espècie per sobreviure, és a dir, per poder alimentar-se i protegir-se. Però, la conveniència de cooperar diversos grups per a tasques difícils, com la cacera de mamuts i d'altres grans mamífers, començà a donar lloc a la cooperació i, en definitiva, a la formació de grups més amplis; tendència que s'afermà amb el sedentarisme agrícola i subsegüent evolució sociocultural. Això ha fet que les petites agrupacions inicials d'uns 30 a 50 éssers humans, hagen evolucionat fins als milions de ciutadans dels estats actuals. Aquestes unificacions fan disminuir dràsticament la violència al si de les noves agrupacions més amples, en dotar-se aquestes d'institucions comunes per la resolució de conflictes, amb poder per a evitar la transgressió de les normes acordades.

Aquest podria ser, doncs, un camí per a fer superar les confrontacions entre estats: treballar per prosseguir el procés històric de convergència social i política, creant una institució mundial per tal de resoldre els problemes comuns, amb capacitat per a prevenir i fer front a les possibles transgressions (una idea també proposada per Kant en "La pau perpètua").

La creació l'any 1945, en finalitzar la segona guerra mundial, de l'Organització de Nacions Unides, ONU, fou una important passa en aquesta direcció, declarant prohibides les

guerres. Malauradament, però, fou una passa insuficient, perquè l'ONU no fou dotada de capacitat coercitiva per fer complir els acords i evitar els comportaments transgressors, entre altres raons per l'existència d'un dret de veto dels cinc membres permanents (els països guanyadors de la contesa mundial), autoritzats a bloquejar les resolucions que s'hi oposen als seus interessos.

Caldria corregir les deficiències de l'ONU, avançant cap a unes Nacions Unides plenament democràtiques i dotades de poder coercitiu, en comptes de seguir apostant per les carreres armamentistes que ens condueixen, com mostren estudis ben fonamentats, envers un col·lapse mundial.

Fàcil? En absolut, per descomptat. Però no és una utopia irrealitzable: no es tracta de confiar que tots els països accepten voluntàriament la desmilitarització i deixar de ser agressors; es tracta de convertir l'ONU en una institució supraestatal, dotada d'un dret realment universal (sense vetos), a la qual s'incorporen els estats i federacions d'estats, decidits a cooperar en la resolució dels problemes planetaris i a posar les seues forces de defensa sota l'autoritat comuna, per constituir un poderós instrument de dissuasió, d'interposició en els conflictes i d'actuació davant possibles agressions.

Insistim: no és un canvi utòpic. Lo veritablement utòpic és pensar que pot continuar indefinidament la situació actual d'estats que cerquen la seua seguretat i benestar propi, en contraposició econòmica, tecnològica i militar amb els altres, impeding així l'urgent tractament dels greus problemes que afecten el conjunt de la humanitat.

Atés que la profunda transformació que es necessària exigirà un procés llarg de negociacions per a assolir tota mena d'acords i poder aplicar les mesures acordades, es planteja una pregunta clau: com començar? Més concretament, com eixir al pas de les actuals vulneracions del dret internacional per potències decidides a aplicar unilateralment la seua voluntat, basant-se en la seua superioritat militar?

Què es pot fer front als actuals comportaments agressius i depredadors

Una cosa sembla clara: l'opció d'armar-se més, per "mantindre independència, seguretat i influència en geopolítica" és realment ingènua. Les potències transgressores no esperaran passivament que d'altres els donen abast en potència militar, sinó que continuaran enfortint-se, amb un clar avantatge inicial. I mentrestant, continuarà la degradació socioambiental, a la qual cal fer front amb urgència. És necessari, per contra, apostar per la via que **José Luis Rodríguez Zapatero** anomena La solució pacífica en el llibre del mateix títol: "La pau preventiva naix de la diplomàcia, del diàleg permanent i d'un cabal d'idees fermes i de veus contínues. En el camí de l'acció conjunta,

hem de reivindicar aquest diàleg, la solució pacífica, com instrument fonamental de la política. (...) Si volem la pau, fem la pau".

I per contribuir a fer la pau, Rodríguez Zapatero proposa un temps de *peacemakers* (constructors de pau). "La Unió Europea hauria de promoure i invertir poderosament en aquest gran exercit de professionals de la pau, de mediadors amb els quals promoure i normalitzar polítiques per a la resolució pacífica dels conflictes". Però no sols la Unió Europea, el món sencer necessita aquesta multitud de professionals de la pau. I el que encara és més important: és necessiten molts milions de ciutadanes i ciutadans promotors de la pau, capaços de cridar No a la guerra, de rebutjar els discursos xenòfobs i bel·licistes, i d'exigir justificadament l'urgent tractament dels problemes socioambientals que amenacen els equilibris de la biosfera i la supervivència de l'espècie humana.

És obvi que els partidaris de l'unilateralisme no seran fàcilment convençuts per a abandonar immediatament l'ús de la força. Caldren esforços continuats per anar incorporant en un front comú als defensors d'unes Nacions Unides amb capacitat de garantir la pau. És el que proposa l'Alt Comissionat de l'ONU pels Drets Humans, **Volker Türk**, quan afirma "La guerra és un desert per els drets humans, literalment, i també ho és per a les persones que la pateixen. No hem de tornar a la violència com principi organitzador"; i acaba amb una crida esperançada per a forjar una Aliança Global pels Drets Humans. Els constructors de pau haurien de contribuir a la formació d'aquesta Aliança, a la qual podrien sumar-se ja molts dels membres de Nacions Unides, decidits a fer valdre la seua força conjunta per a evitar l'unilateralisme depredador.

Serà un procés llarg, amb avenços i retrocessos, de resultats no garantits. Però, l'important és saber cap on volem anar. L'objectiu no pot ser convertir-nos en noves grans potències militars, per competir amb les ja existents. Els esforços i els recursos han d'estar dirigits -com demana fonamentadament la comunitat científica- a fer front amb urgència al conjunt de greus problemes als quals s'encara avui tota la humanitat: la crisi climàtica, la contaminació plural de terres, aigües i aire, la degradació de tots els ecosistemes, l'accelerada pèrdua de diversitat biològica i cultural, la pobresa extrema de milions d'éssers humans...

Són problemes estretament vinculats, que es potencien mútuament i que exigeixen un tractament conjunt d'abast planetari, en defensa de tots els drets humans, inclòs el dret a un ambient saludable. Ningun país o conjunt limitat de països no pot donar-los solució aïlladament: es necessàrai la cooperació de tots els pobles del planeta. I això exigeix la pau -i subsegüent desmilitarització- com prerequisits.